

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO PETICIJŲ KOMISIJA

IŠVADA DĖL PAULOS JALINSKAITĖS PETICIJOS

2022 m. rugsėjo 14 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija 2022 m. rugsėjo 14 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Paulos Jalinskaitės peticiją ir priėmė sprendimą teikti Seimui išvadą atmesti šioje peticijoje pateiktus pasiūlymus papildyti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK, baudžiamasis įstatymas) XXI skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ sąvokų „asmens viliojimas“ ir „konkretūs veiksmai, kurių ėmėsi asmuo, kad susitikimas įvyktų“ apibrėžtimis, numatant pavyzdinį šių veiksmų sąrašą. Sprendimas priimtas atsižvelgus į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuomones ir dėl išvadoje išdėstytų motyvų.

Pareiškėja peticijoje nurodo, kad BK 21, 149, 150 ir 152¹ straipsniuose nustatytas teisinis reguliavimas neleidžia tarpusavyje atriboti rengimosi išžaginti (BK 21, 149 straipsniai) ar seksualiai prievartauti (BK 21, 150 straipsniai) jaunesnį negu 16 metų asmenį nuo jaunesnio negu 16 metų asmens viliojimo (BK 152¹ straipsnis). Atsižvelgdama į tai, pareiškėja siūlo BK XXI skyrių „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“ papildyti nauju straipsniu ir jame atskleisti BK 152¹ straipsnyje vartojamų sąvokų „jaunesnio negu 16 metų asmens viliojimas“ bei „konkretūs veiksmai, kad susitikimas įvyktų“ turinį.

Pirma, pažymėtina, kad peticijoje pateiktas siūlymas papildyti BK XXI skyrių nauju straipsniu, atskleidžiančiu BK 152¹ straipsnyje vartojamų sąvokų turinį, neužkirstų kelio vienai iš pagrindinių galiojančio teisinio reguliavimo problemų – nepagrįstam rengimosi išžaginti ar seksualiai prievartauti mažametį (būtent mažametį, t. y. jaunesnį nei 14 metų asmenį) kvalifikavimui pagal gerokai švelnesnę sankciją numatančias BK 152¹ straipsnio nuostatas¹. Remiantis BK 21 straipsnio 1 dalimi, rengimusi padaryti nusikaltimą pripažįstama „<...> priemonių ir įrankių suieškojimas ar

¹ BK 152¹ straipsnio 1 dalyje maksimali bausmė yra laisvės atėmimas vieneriems metams. Tuo tarpu asmens veiką kvalifikavus kaip rengimąsi išžaginti (BK 21 straipsnis, 149 straipsnio 4 dalis) ar rengimąsi seksualiai prievartauti (BK 21 straipsnis, 150 straipsnio 4 dalis) mažametį, maksimalios bausmės būtų atitinkamai laisvės atėmimas penkiolikai metų ir laisvės atėmimas trylikai metų.

pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas“. Siejant šiuos abstrakčius rengimosi padaryti nusikaltimą požymius su konkrečiomis BK 149 straipsnio 4 dalyje ir 150 straipsnio 4 dalyje įtvirtintomis nusikaltimų sudėtimis, darytina išvada, kad pagal galiojantį teisinį reguliavimą kaip rengimasis išžaginti ar seksualiai prievartauti mažametį galėtų būti kvalifikuojama dauguma (galbūt visos) pareiškėjos peticijoje BK 152¹ straipsniui priskiriamų veikų, pvz., erotinio pobūdžio žinučių siuntimas, erotinio pobūdžio pasiūlymų davimas ar kiti panašūs elektroninėje erdvėje atliekami veiksmai, kurie daromi turint tikslą ateityje lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su mažamečiu ir kurie yra lydimi vykimo pas nukentėjusįjį, traukinio, autobuso ar kitos susisiekimo priemonės bilietų įsigijimo, apgyvendinimo vietos rezervavimo ir t. t. Šios veikos atitinka bent porą BK 21 straipsnio 1 dalyje nurodytų rengimosi padaryti nusikaltimą požymių – veikimo plano bei kitokį tyčinį nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymą. Kartu pabrėžtina, kad bendru atveju rengimasis išžaginti ar seksualiai prievartauti kitą asmenį yra neatsiejamas nuo tikslo ateityje (t. y. išžagino ar seksualinio prievartavimo metu) naudoti fizinį smurtą ar kitus BK 149 ir 150 straipsniuose išvardytus nukentėjusiojo valios palaužimo būdus, tačiau tais atvejais, kai nukentėjusysis yra mažametis, toks tikslas parengtinei nusikaltimo stadijai nėra būtinas². Analogiškai ir peticijoje su BK 152¹ straipsniu asocijuojamos veikos nesiejamos su tikslu ateityje prieš auką vartoti fizinį ar psichinį smurtą. Taigi tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji peticijoje BK 152¹ straipsniui priskiriamų veikų požymiai iš esmės atitinka rengimosi išžaginti ar seksualiai prievartauti mažametį sudėtis. Dėl to pareiškėjos siūlomas teisinis reguliavimas ta apimtimi, kuria BK 152¹ straipsnyje nukentėjusio asmens amžius siejamas su mažametyste, nekoreliuoja su šiuo peticijos argumentu: „Lietuvos baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje nėra pakankamai atskleista viliojimo samprata <...>, todėl BK 152¹ straipsnis gali būti neteisingai suprastas ir rengimasis padaryti sunkų seksualinį nusikaltimą bus dirbtinai įvertintas kaip viliojimas“.

Akcentuotina, kad pareiškėjos siūlymas iš esmės neišspręstų galimo analizuojamų normų atribojimo klausimo. Nėra aišku, kodėl pareiškėjos pateikiami pavyzdiniai veiksmai, kurie, jos nuomone, turėtų patekti išimtinai į BK 152¹ straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos sudėtį (t. y. „vykimas pas asmenį“, „fakto, kad atvykstama pas jį, konstatavimas ar pranešimas“, „traukinio, autobuso ar kitos susisiekimo priemonės bilieto sau ar asmeniui, kurio amžius iki 14 metų įsigijimas“, „viešbučio kambario ar kitos apgyvendinimo vietos rezervavimas“, „kiti panašūs veiksmai“), negalėtų būti vertinami kaip rengimosi įvykdyti BK 149 straipsnio 4 dalyje ir 150 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas nusikalstamas veikas sudėties elementai. Negana to, pareiškėja siūlo numatyti nebaigtinį

² Teismų praktikoje nukentėjusiojo mažametystė BK 149 ir 150 straipsnių kontekste paprastai traktuojama kaip aplinkybė, patvirtinti nukentėjusįjį buvus bejėgiškos būklės. Nukentėjusiojo bejėgiškumas yra alternatyvus požymis BK 149 ir 150 straipsniuose nurodytiems nukentėjusiojo valios palaužimo būdams. Plačiau žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį baudžiamojoje byloje Nr. 2K-527/2011.

minėtų veiksmų sąrašą, numatant tokį elementą kaip „kiti panašūs veiksmai“, – tokios nuostatos nepadėtų spręsti analizuojamų normų konkurencijos klausimo ir netgi dar labiau apsunkintų analizuojamų nusikalstamų veikų atribojimą.

Antra, peticijoje nėra įvertintas jaunesnio nei 16 metų asmens viliojimo (BK 152¹ straipsnis) ir rengimosi išnaudoti tokio amžiaus asmenį pornografinėi produkcijai gaminti (BK 21 straipsnis, 162 straipsnio 1 dalis) tarpusavio konkurencijos klausimas. Tikslus kvalifikavimas itin svarbus dėl tos pačios priežasties kaip ir prieš tai minėtoji – BK 152¹ straipsnio 1 dalyje numatyta gerokai švelnesnė maksimali laisvės atėmimo bausmė negu 162 straipsnio 1 dalyje³. Vadovaujantis galiojančiu teisiniu reguliavimu ir peticijoje pateikiama viliojimo samprata, jaunesnio nei 16 metų asmens viliojimas, kai nusikalstamą veiką darantis asmuo turi tikslą ateityje viliojamą asmenį išnaudoti pornografinės produkcijos gamybai, atitinka tiek BK 152¹ straipsnyje, tiek BK 21 straipsnyje ir 162 straipsnio 1 dalyje numatytas nusikaltimų sudėtis. Taigi ši problema peticijoje lieka neišspręsta.

Trečia, pareiškėja peticijoje BK 152¹ straipsnyje įtvirtintą nusikaltimo sudėtį siūlo sieti su veikomis, kurios padaromos elektroninėje erdvėje, t. y. siūloma viliojimo veiką traktuoti kaip veiksmus, kurie atliekami internete, naudojantis telefonu ar kitomis elektroninėmis ar ryšių priemonėmis. Toks teisinio reguliavimo modelis neatitiktų susiformavusios BK specialiosios dalies straipsnių konstravimo praktikos, pagal kurią visi BK specialiosios dalies straipsniai (išskyrus dėl informacinių technologijų raidos atsiradusioms veikoms skirtas BK XXX skyriuje įtvirtintas atskiras nusikalstamų veikų elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui sudėtis) dėstomi taip, kad jie apimtų tiek tas veikas, kurios padaromos fizinėje erdvėje, tiek tas veikas, kurios padaromos elektroninėje erdvėje. Pvz., sukčiavimo veika itin dažnai padaroma būtent elektroninėje erdvėje, tačiau BK 182 straipsnyje numatyta sukčiavimo sudėtis gali būti inkriminuojama nepriklausomai nuo šios veikos padarymo erdvės (vietos). BK pildymas elektroninei erdvei skirtomis specialiomis normomis yra pagrįstas tuo atveju, jeigu tam tikrą veiką apskritai įmanoma padaryti (įvykdyti) elektroninėje erdvėje, o galiojančiame teisiniame reguliavime įtvirtinti panašią nusikalstamą veiką apibūdinantys sudėties požymiai pritaikomi tik fiziniai erdvei arba tokios veikos atitikmens fizinėje erdvėje išvis nėra. Nekyla abejonių dėl to, jog šiuo metu galiojanti BK 152¹ straipsnio redakcija apima ir fizinėje, ir elektroninėje erdvėje padaromas veikas, todėl poreikio įtvirtinti specialią „elektroninio viliojimo“ normą nėra. Kita vertus, jeigu BK 152¹ straipsnis būtų skirtas išimtinai „elektroniniam viliojimui“, galimai susiklostytų situacija, kai mažamečio „elektroninis viliojimas“ būtų kvalifikuojamas kaip nesunkus nusikaltimas pagal BK 152¹ straipsnį, o fizinėje erdvėje pasireiškiantys tapatūs veiksmai – kaip rengimasis išžaginti (BK 21 straipsnis, 149 straipsnio 4 dalis) ar seksualiai prievartauti (BK 21 straipsnis, 150 straipsnio 4 dalis) mažametį, t. y. kaip rengimasis

³ BK 162 straipsnio 1 dalyje numatytos laisvės atėmimo bausmės maksimali trukmė yra aštuoneri metai.

padaryti labai sunkų nusikaltimą. Abiejų veikų pavojingumo pobūdis yra panašus, todėl jų teisinis vertinimas neturėtų skirtis taip kardinaliai. Priešingu atveju itin skirtingas panašaus pavojingumo veikų traktavimas galėtų pažeisti konstitucinius lygiateisiškumo ir proporcingumo principus.

Ketvirta, iš peticijos turinio galima numanyti, kad pareiškėja siūlo BK 152¹ straipsnyje numatytos „viliojimo“ veikos sampratą atskleisti atskirame BK XXI skyriaus straipsnyje „Sąvokų išaiškinimas“. Pastebėtina, kad BK 152¹ straipsnio 1 dalies dispozicijoje tokia veika kaip „viliojimas“ apskritai nėra minima. BK 152¹ straipsnio pavadinime žodis „viliojimas“ yra vartojamas, tačiau BK specialiosios dalies straipsnių pavadinimų, priešingai negu straipsnių dispozicijų, pagrindinė funkcija yra pateikti bendro pobūdžio informaciją apie nusikalstamos veikos esmę, o ne įtvirtinti konkrečius nusikalstamos veikos sudėties požymius. Tuo tarpu BK specialiosios dalies straipsniuose, atskleidžiančiuose tam tikrų sąvokų turinį (past. – tokie straipsniai vadinami „Sąvokų išaiškinimas“), apibrėžiamos sąvokos, kurios yra vartojamos BK specialiosios dalies straipsnių dispozicijose aprašant nusikalstamų veikų sudėtis (pvz., žr. BK 230 straipsnį). Taigi konstatuotina, jog pareiškėjos siūlomas teisinis reguliavimas sistemiškai nederą su BK 152¹ straipsnio dispozicija.

Penkta, peticijoje pateikiamas BK 152¹ straipsnyje vartojamų sąvokų išaiškinimas pagal detalumo lygį būdingas ne BK specialiajai daliai, o teismų praktikai, kurios viena iš paskirčių ir yra vienodų teisės normų taikymo taisyklių formulavimas. Pažymėtina, kad absoliuti dauguma nusikalstamų veikų atbėrimo, be kita ko, baudžiamųjų teisės normų konkurencijos klausimų yra sprendžiama ne teisėkūros, o teisės aiškinimo priemonėmis nagrinėjant konkrečias baudžiamąsias bylas, todėl manytina, kad pareiškėjos keliamas problemas tikslinga spręsti teisės aiškinimo instrumentais, o ne pildyti BK atitinkamomis kazuistinėmis nuostatomis, kurių nauda ir tikslingumas kelia pagrįstų abejonių. Nors visoms nusikalstamų veikų sudėtimis keliamas aiškumo reikalavimas (*nullum crimen sine lege certa*), jis taip pat turi būti derinamas su teisinio reguliavimo ekonomiškumo principu, t. y. baudžiamajame įstatyme nusikalstamų veikų sudėtys turi būti aprašomos pakankamai lakoniškai. Analizuojant BK XXI skyrių galima pastebėti ir tai, kad priėmus peticijoje siūlomą teisinį reguliavimą, BK 152¹ straipsnis pasižymėtų gerokai platesne reglamentavimo apimtimi nei visi kiti BK XXI skyriaus straipsniai, – abejotina, ar tai derėtų su teisinio reguliavimo sistemiškumo principu. Juo labiau, kad BK XXI skyriuje yra nemažai kitų straipsnių, kurių dispozicijose irgi yra vartojama daug teisinio aiškinimo reikalaujančių vertinamųjų nusikalstamų veikų sudėčių požymių (pvz., problemų kelia seksualinio priekabiavimo (BK 152 straipsnis), jaunesnio negu šešiolikos metų asmens tvirkinimo (BK 153 straipsnis) sudėčių požymių turinys ir kt.), tačiau šių požymių apibrėžtys atskirame BK XXI skyriaus straipsnyje nėra pateikiamos.

Šešta, pareiškėja nurodo, kad pakeitus BK 152¹ straipsnio reglamentavimą ir papildžius baudžiamąjį įstatymą, būtų sumažinta prokuratūros ir teismų apkrova ir palengvinamas BK 152¹ straipsnio taikymas praktikoje, kadangi jaunesnio negu šešiolikos metų asmens viliojimo

normos reguliavimo pokyčiai padėtų išvengti teisinio neaiškumo, netinkamo normos interpretavimo, taip pat iš esmės nebūtų netikslingai naudojamos valstybės biudžeto lėšos, kai ikiteisminiai tyrimai yra beprasmiškai pradėti nesant nusikaltimo sudėties ar neteisingai traktuojant BK 152¹ straipsnį. Šiame kontekste pastebėtina, kad, Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, per 2021 metus Lietuvos Respublikoje užregistruotos tik dvi nusikalstamos veikos, susijusios su BK 152¹ straipsniu (pažymėta, kad per minėtą laikotarpį dvi baudžiamosios bylos perduotos kaltinamuoju aktu į teismą, o viena baudžiamoji byla užbaigta baudžiamuoju įsakymu)⁴, tuo tarpu per 2020 metus nėra užregistruota nė vienos nusikalstamos veikos⁵, per 2019 metus buvo užregistruota viena veika, susijusi su anksčiau nurodytu BK straipsniu⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad pateikta statistika rodo, kad baudžiamųjų bylų pagal BK 152¹ straipsnį per atitinkamus metus inicijuojama itin mažai arba visai neinicijuojama, todėl pareiškėjos pateikti motyvai, susiję su siūlomo teisinio reguliavimo nauda teismų ir prokuratūros apkrovos mažinimui, valstybės biudžeto lėšų racionaliniam naudojimui, laikytini deklaratyviais. Be kita ko, nėra suprantamos ir pareiškėjos keliamos abejonės teismų (subjektų, įgaliotų aiškinti teisės normas ir formuoti teismų praktiką, kuri privaloma visiems kitiems teisės normas taikantiems subjektams, be kita ko, ir baudžiamąjį persekiojimą vykdančioms įstaigoms) kompetencija spręsti atitinkamų teisės normų atribojimo ar konkurencijos klausimus. Būtina pažymėti, kad teisėjų kvalifikacijai keliami itin aukšti standartai, todėl pareiškėjos įžvelgiami sunkumai dėl nagrinėjamų teisės normų netinkamo interpretavimo praktikoje taip pat laikytini nepagrįstais.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalimi ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. VIII-1408 „Dėl Seimo Peticijų komisijos nuostatų patvirtinimo“, 28 punktu, Seimo Peticijų komisijos išvada dėl P. Jalinskaitės peticijoje pateiktų pasiūlymų atmetimo teikiama Seimui, taip pat siūloma įtraukti į Seimo rudens sesijos darbotvarkę Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos išvados dėl Paulos Jalinskaitės peticijos“ projektą.

Komisijos pirmininkas

Edmundas Pupinis

⁴ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje per 2021 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma_1G), https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=9563&datasource=66820

⁵ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje per 2020 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma_1G), https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8933&datasource=55391

⁶ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje per 2019 m. sausio – gruodžio mėn. (Forma_1G), https://www.ird.lt/lt/reports/view_item_datasource?id=8730&datasource=51751

Rasa Griciūtė, tel. (8 5) 239 6817, el. p. rasa.griciute@lrs.lt